

JAAKKO PUUPERÄ

PEKKA TOVERI

UKRAINAN SODASTA

DOCENDO

PEKKA TOVERI

UKRAINAN SODASTA

DOCENDO

Ensimmäinen painos

© Pekka Toveri, Jaakko Puuperä ja Docendo 2025

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönnotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Kansi: Katse Design, Jarkko Lemetyinen

Kansikuva: Veikko Somerpuro

Kartat ja kaaviot: Vesa Pynnöniemi

Taitto: Keski-Suomen Sivu Oy

ISBN 978-952-850-185-5

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuusasioihin liittyvät tiedustelut:
tuotevastuu@docendo.fi

Sisällysluettelo

HELMIKUUN AAMU	11
Ei mitään uutta itärintamalta	14
OSA 1: SOTA	17
1. UKRAINA KATSOO LÄNTEEN	19
Kasakkavaltio.....	22
Ukraina syntyy.....	23
Uusi itsenäisyys.....	26
2. SODAN SYYT.....	28
Sota alkaa Krimiltä.....	30
Hidas valjastus	34
Moskovan tikittävä kello	37
3. UKRAINAN SOTA, 2022–.....	40
Venäjä ja sen aseelliset joukot Ukrainassa	40
Pataljoonan taisteluosasto.....	46
Eliitti ja puolustushaarat.....	48
Marionetti ja voimaministeriöt	51
Ukrainan asevoimat.....	53
Ukrainan maavoimat.....	54
Ukrainan ilmavoimat	59
Ukrainan merivoimat.....	60
4. HYÖKKÄYS, HELMI–HUHTIKUU 2022	63
Painostusvaihe ja joukkojen keskittäminen.....	63
Hyökkäyksen aloitus ensi-iskulla	70
Taistelu Hostomelin lentokentästä	75
Taistelu Kiovasta.....	80

35. armeijan hyökkäys lännestä.....	82
41. armeijan hyökkäys koillisesta	86
Hyökkäys idästä.....	89
Kiovan länsipuolen puolustustaistelut.....	91
Kiovan itäpuolen puolustustaistelut	95
Harkovan saarrostopuolustus.....	98
Luhanskin taistelut.....	102
Donetskin taistelut ja Mariupolin saarto.....	103
Etelä-Ukrainan valtaus	109
Hyökkäys Odessan valtaamiseksi	113
Kevään 2022 taisteluiden analyysi.....	117
Suuret tappiot kahdessa kuukaudessa.....	121
5. VENÄJÄN SUURHYÖKKÄYS DONBASSISSA, HUHTI–HEINÄKUU 2022.....	127
Venäjän joukkojen uudelleenjärjestelyt.....	127
Taistelut Pohjois-Ukrainassa ja Harkovassa.....	130
Taistelut Donbassissa.....	133
Venäjän painopiste Severodonetskiin.....	137
Venäjä valtaa Mariupolin	141
Ukraina vakauttaa Etelä-Ukrainan tilanteen.....	143
Valtioterroristi Venäjä.....	146
Ukraina saa tukea.....	148
Sota pysähtyy – ja pitenee	150
Venäjän henkilöstöhaasteet.....	152
Venäjän kalustohaasteet.....	155
6. UKRAINA LYÖ TAKAISIN, HEINÄ–MARRASKUU 2022	159
Osapuolten tappiot	162
Sillat poikki	166
Krimin lamauttaminen.....	169
Ukraina harhauttaa etelässä.....	170
Harkovan suunnan vastahyökkäys	171
Taistelut Kaakkois-Ukrainassa loppuvuonna 2022	178
Hersonin vapauttaminen.....	181
Vuoden 2022 tilinpäätös	185

7.	VENÄJÄN OFFENSIIVI, MARRASKUU 2022 – KESÄKUU 2023	189
	Taistelut sivusuunnissa ja selustassa	192
	Painopiste Bahmutiin	197
	Bahmut vallataan tappioista välittämättä.....	202
	Wagnerin kapina.....	205
8.	UKRAINAN TOINEN VASTAHYÖKKÄYS, KESÄ– LOKAKUU 2023	208
	Ukrainan hyökkäyssuunnitelmat	208
	Ukrainan kalusto- ja osaamishaasteet.....	211
	Venäjäns puolustusvalmistelut	215
	Ukrainan operatiivinen vastahyökkäys 2023.....	217
	Ukrainalaisten vaikeudet lisääntyvät.....	219
	Donbassin sitovat taistelut	223
	Vastahyökkäys hiipuu	224
9.	VENÄJÄN TOINEN TALVI- JA KESÄOFFENSIIVI, MARRASKUU 2023 – ELOKUUN 2024.....	228
	Avdiivkan valtaus	230
	Venäjäns hyökkäys Harkovan suunnassa	234
10.	UKRAINAN VASTAHYÖKKÄYS KURSKISSA, ELO–LOKAKUU 2024	236
	Ukrainan hyökkäys.....	238
	Venäjäns vastaus	240
	Mitä Ukraina saavutti Kurskissa?.....	244
11.	MAATAISTELUT DONBASSISSA, SYYSKUU 2024–.....	248
	Osapuolten vahvuudet.....	248
	Taistelut Donbassissa loka-marraskuussa 2024	250
	Arvio tilanteen kehittymisestä talvella	253
12.	ILMASOTA.....	255
	Ilmasodan ensi-isku.....	255
	Maataisteluiden tukeminen.....	259
	Kotirintaman pommitukset	261
	Ilmasodan analyysi	265

13. MERISOTA	268
Mustanmeren merkitys	268
Merisodan aloitus	269
Taistelu Käärmesaaresta 2022	271
Mustanmeren laivasto ajetaan Krimiltä 2022–2023.....	274
Mustanmeren laivaston kuluttaminen 2023–2024	276
Mustanmeren pattitilanne	279
14. LOGISTIikka JA SOTAPOTENTIALI	280
Venäjän puolustusteollinen kyky	280
Venäjän asevoimien logistiikkajärjestelmä.....	284
Venäjän hyökkäysoperaation logistiset järjestelyt.....	287
Logistiikan kehittyminen sodan kuluessa	295
Venäjän sotapotentiaali	297
Venäjän tykistön ampumatarvikkeet ja tykistö	299
Venäjän panssariajoneuvot	301
Venäjän ohjukset, lennokit ja ilmavoimat.....	302
Venäjän asevoimien henkilöstö	304
Venäjän kyky jatkaa sotaa	308
Ukrainan puolustusteollinen kyky	311
Ukrainan asevoimien logistiikka.....	311
Ukrainan puolustusteollisuuden potentiaali	315
Tykistön ampumatarvikkeet ja tykistö	316
Panssariajoneuvot	318
Ukrainan tärkeimmät suorituskyvyt.....	319
Ukrainan henkilöstö	322
Ukrainan kyky jatkaa sotaa	324
15. MAHDOLLISUUS RAUHANNEUVOTTELUIHIN	328
16. ISO KUVA.....	333
Nukkuva länsi	337
Aidalla istujat	341
Venäjän tärkeimmät tukijat	344
17. TALOUS RATKAISEE.....	348
Venäjän talous.....	349
Ukrainan talous ja sen tukeminen	352

OSA 2: OPETUKSIA.....	355
1. STRATEGINEN TASO	361
Venäjän strategisen tason toiminta.....	361
Ukrainan strategisen tason toiminta	363
2. STRATEGISIA OPPEJA SUOMELLE	368
Tilannekuva, valmius ja puolustuksen resurssit.....	368
Huoltovarmuus, siviilien suojaus ja liittolaiset	372
3. OPERATIIVINEN TASO	376
Venäjän operatiivisen tason toiminta	376
Ukrainan operatiivisen tason toiminta.....	381
4. OPERATIIVISIA OPPEJA SUOMELLE	385
Suunnittelu, johtaminen ja yhteisoperaatiot.....	385
Puolustushaarat, paikallispuolustus ja teknologiat	388
5. TAKTINEN TASO	394
Venäjän taktisen tason toiminta	394
Ukrainan taktisen tason toiminta	399
6. TAKTISIA OPPEJA SUOMELLE	403
Koulutus, varustus ja aselajien toiminta.....	403
Taktiikat, liikesodankäynti ja lennokit	408
7. OPPEJA PUOLUSTUSVOIMIEN LOGISTIIKALLE	412
8. YHTEISKUNNAN ELINTÄRKEÄT TOIMINNOT	415
Kokonaisturvallisuus keskiössä	418
EPILOGI	421
TÄRKEIMMÄT LÄHTEET.....	430
Henkilöhakemisto	432

HELMIKUUN AAMU

Se yllätti liian monet lännessä. Helmikuun 24. päivän aamu vuonna 2022. Se yllätti, koska liian moni halusi läntisten tiedustelupalvelujen ja asiantuntijoiden varoituksista huolimatta uskoa Venäjän kehittyvän paremmaksi tai ainakin pysyvän rajojensa sisällä. Liian moni uskoi tekevänsä hyvää tuottoa myydessään hirtto-koyttään pyövelilleen, Vladimir Putinin yhtä edeltäjää Leniniä lainaten.

Lännessä torstaiamu 24. helmikuuta herätti nukkujat sekä silmänsä ja korvansa ikäviltä ääniltä peittäneet kasakan nauruun. Se havahdutti meidät viimein, vaikka Putinin voimistuva ääni olisi ollut vähemmänkin tarkkakorvaisen kuultavissa jo vuonna 2008 tai viimeistään vuonna 2014. Mutta suurimman yllätyksen Putin järjesti itselleen. Jättiläinen seisoikin jälleen savijaloilla. Mutta se on silti jättiläinen, ja se oppii. Opimmeko me? Tämä kirja on oppitunti sodasta yleensä, nyky-sodasta ja erityisesti itänaapuristamme Venäjästä ja sen sodasta Ukrainassa.

Mistä oli kyse? Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 oli jatkoa jo vuonna 2014 alkaneelle sodalle, jossa Venäjä pyrki estämään Ukrainan integroitumisen länteen ja liittämään maan etupiiriinsä. Krimin valtauksen jälkeen Itä-Ukrainassa kahdeksan vuotta jatkunut jäänytynyt konflikti alkoi kuitenkin käydä Venäjällekin raskaaksi. Putin halusi jäädä historiaan. Tsaari haki nopeaa ratkaisua, helppoa vastausta monimutkaiseen ongelmaan.

Putin oli jo sementoinut valtansa Venäjällä. Näennäinen menestys Syyriassa ja Afrikassa juovutti itsevaltiaan uskomaan omaan ylivertaisuuteensa. Tätä tunnetta kasvatti länsimaiden vuonna 2021 tapahtunut

nöyryyttävä vetäytyminen Afganistanista, joka vain vahvisti Putinin uskoa siihen, että länsi oli heikko ja kykenemätön vastaamaan Venäjän aseellisiin toimiin. Putin oli nauttinut liikaa juovuttavaa valtaa. Ja valta on kuin alkoholi; se sopii kohtuullisesti nautittuna useimmille, mutta ylettömästi juotuna ei kenellekään.

Putinin tavoitteena oli moninapainen maailma, jossa USA:n ja lännen heikentäminen kasvattaisi Venäjän painoarvoa. Hän uskoi voitavansa muovata Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin uusiksi. Tavoitteena oli saada USA vetäytymään Euroopasta, mikä jättäisi Venäjälle vapaat kädet luoda itselleen haluamansa puskurivyöhykkeen länteen. Tämä puskurivyöhyke olisi käsittänyt Ukrainan, Valko-Venäjän, Baltian maat, Suomen ja Ruotsin, joiden turvallisuuspoliittiset ratkaisut olisivat olleet Putinin päätettävissä.

Samaan aikaan Putinin ja monien venäläisten halveksima Ukraina sekä ukrainalaisten presidentikseen vuonna 2019 valitsema Volodymyr Zelenskyi osoittautuivat liian kovaksi luuksi. Venäjällä peliksi leimattu entinen koomikko Zelenskyi ei taipunut Putinin painostukseen Minsk II -tulitaukosopimuksen toteuttamisesta.

Sen sijaan Zelenskyi pohti jopa mahdollisuutta luopua Venäjän jo vuosia miehittämistä Donbassin alueista ja vetää Ukrainan itäraja uusiksi. Tämä ei olisi ollut hänelle mahdollista, koska valtaosa kansasta ja Ukrainan parlamentista ei olisi tukenut päätöstä, mutta pelkkä uhka tällaisesta ratkaisusta huolestutti Putinia. Putin ei ole Stalin, jolle lopulta riitti Suomesta Karjala. Putin halusi kaiken, koko Ukrainan. Luopuminen Donbassin miehityksistä alueista olisi vienyt Putinilta juuri sen vipuvarren, jolla hän oli kyennyt vaikuttamaan Ukrainan sisäpolitiikkaan ja estämään Ukrainan länsi-integraation. Siksi Zelenskyistä oli päästävä eroon.

Menestyksekkäs ja nopea sotilaallinen operaatio, jossa Ukraina miehittäisiin ja sen johto vaihdettaisiin, vaikutti Putinista erinomaiselta vaihtoehdolta. Venäjä saisi taas osoitettua ylivoimaista sotilaallista mahtiaan samalla, kun taloudellisesti tärkeät Ukrainan itä- ja eteläosat liitettäisiin Venäjään. Jäljelle jäänyt tynkä-Ukraina jäisi sisämaavaltiona Venäjän vasalliksi. Nopea menestys lamauttaisi Afganistanin tappion heikentämään USA:n sekä Naton ja EU:n ja pysäyttäisi länsi-integraatio-

hankkeet niin Balkanilla kuin Kaukasuksellakin. Samalla sementoitaisiin Suomen ja Ruotsin sotilaallinen liittoutumattomuus. Sen jälkeen Venäjä dominoisi Eurooppaa, tai ainakin sillä olisi osa siitä vaikutusvalasta, joka Neuvostoliitolla ja Venäjällä kerran oli ollut.

Putinin tilannekuva oli todellisuudessa täysin harhainen. Hän ei koskaan suostunut ymmärtämään, ettei Venäjä ole Neuvostoliitto, eikä siitä sellaista mahtia ainakaan lähitulevaisuudessa myöskään tulisi. Putinin mielestähän Neuvostoliiton romahdus oli historian suurin geopoliittinen katastrofi. Muistot Neuvostoliiton mahtavuudesta ja unelmat sen paluusta olivat todennäköisesti pitkälti diktaattorin omaa ajattelua, jota nöyristelevät alaiset vain vahvistivat.

Menestyksensä juovuttama Putin aliarvioi pahasti sekä ukrainalaisten taistelutahdon että lännen yhtenäisyyden. Lisäksi hän yliarvioi Venäjän omat kyvyt. Diktatuurissa ollaan harvoin eri mieltä diktaattorin kanssa, joten sotilaallinen johtokaan tuskin antoi kielteisiä arvioita operaation menestymismahdollisuuksista. Kaikki diktaattorin lähipiirissä vaikenivat, ja maassa, jossa huonojen viestien tuojille ei ole kiitosta luvassa, kukaan ei uskaltanut sanoa, ettei keisarilla ole vaatteita. Niinpä uuden tsaarin kuva omien asevoimien iskukyvyvystä ja taisteluarvosta muodostui paraateissa nähdystä eikä kovin surkeasta todellisuudesta kasarmeilla ja kentillä.

Putin sortui kahteen perustavanlaatuiseen ja autoritäärisille järjestelmille tyypilliseen harhaan: omien yliarviointiin ja vastustajan halveksuntaan. Jo Sunzi ja Carl von Clausewitz opettivat tuntemaan sekä omat että vastustajan voimat. Suurta Putinia se ei kiinnostanut, eikä lähipiiri asiasta uskaltanut varoittaa. Tuloksena oli jo kolme vuotta jatkunut ”erikoisoperaatio”, suursota Euroopassa, joka on vaikuttanut ja tulee edelleen vaikuttamaan valtavasti Euroopan turvallisuusajatteluun ja -arkkitehtuuriin. Ei kuitenkaan Putinin toivomaan suuntaan.

Sota Ukrainassa tarjoaa – kaikessa kauheudessaan – erinomaisen mahdollisuuden tarkastella, miten Venäjä käy sotaa, mitkä ovat sen vahvuudet ja heikkoudet ja millä ratkaisuilla päästään haluttuun vaikutukseen Venäjää vastaan sodittaessa.

Tässä kirjassa pohdimme, mitä Ukrainan sodasta voidaan oppia niin poliittisella ja strategisella kuin operaatioiden, taktiikan ja taistelu-

tekniikankin tasoilla. Mitä Suomen ja Naton tulisi tehdä sodan, historian ja nykyhetken opetusten valossa? Mikä on tahdon, taidon ja välineen rooli modernissa sodassa? Selvää pitäisi olla kaikille ainakin se, että Venäjä on pysäytettävä Ukrainassa, tai se joudutaan pysäyttämään paljon suuremmin kustannuksin jossain Ukrainasta länteen. Ukraina tukemalla voimme estää sodan eskaloitumisen suursodaksi. Hitlerkin olisi voitu pysäyttää ilman suursotaa keväällä 1938. Yhdessä.

Venäjän pysäyttämisen tarve on ymmärretty jo itäisessä ja koillisessa Euroopassa. Suomessa se näkyi keväällä 2022, kun kansan tahto vei maamme pikavauhtia Naton suojiin. Oppia on siis otettu, mutta vielä on paljon tekemättä.

Jotta tilanteesta hahmottuisi mahdollisimman selkeä ja oikea kuva, käymme kirjan ensimmäisessä osassa *Sota* läpi ensin sodan taustoja ja sitten varsin seikkaperäisesti sen kulkua. Toisessa osassa *Opetukset* kerromme, mitä meneillään olevasta mittelöstä voidaan ja pitäisi voida oppia. Ja mitä siitä ei pidä tai ei voida oppia.

Käsitlemme sodan tapahtumia ja etenkin siitä saatavia opetuksia nimenomaan Suomen puolustuksen kannalta. Opetusten suhteen on kuitenkin oltava varovainen. Sota on yhä meneillään, eikä kaikkea tietoa ole saatavilla. Samaan aikaan liikkeellä on paljon virheellistä ja väärääkin tietoa. Emme saisi lännessä tehdä samoja virheitä kuin Putin: aliarvioida vastustajaa ja yliarvioida kritiikittömästi omia resurssejamme ja osaamistamme. Emme saisi myöskään sortua päinvastaiseen, vaan arvioinnin pitää perustua lujaan osaamiseen ja oikeaan tietoon. Analyysissä täytyy pitää pää kylmänä. Sitä ei saa tehdä fiiliksellä.

Ei mitään uutta itärintamalta

Kaikki sodat ovat ainutlaatuisia armeijoiden, sotamateriaalin, käytettyjen taktiikoiden, joukkojen ja johtajien osaamisen, maaston ja sääolosuhteiden sekä monien muiden tekijöiden suhteen. Se mikä toimii Ukrainassa, ei välttämättä toimi Suomessa. Sodankäynti, taktiikat ja käytettävät teknologiat ovat myös jatkuvassa muutoksessa. Ukrainan sodassakin on nähty jo useita eri vaihteita, joissa sodankäynnin luonne

on muuttunut merkittävästi. Sota jatkuu edelleen. Ammumme liikkuvaan maaliin.

Sotaa käydään monella tasolla: taktisella, operatiivisella ja strategisella. Taktisen tason johtopäätökset ja opit ovat usein vaikeimpia muodostaa, koska juuri niissä paikalliset olosuhteet vaikuttavat eniten ja muutokset ovat nopeimpia. Ylätason opit strategisen ja operatiivisen tason toiminnasta ovat monessa mielessä helpompia laatia. Siksi niitä painotetaan tässä kirjassa taktisia tai taisteluteknisiä oppeja enemmän.

Ukrainan sota on mittasuhteiltaan jotain, mitä Euroopassa ei ole nähty sitten toisen maailmansodan. Aktiivinen rintamalinja on ollut pisimmillään lähes 2 000 kilometrin mittainen, ja siellä on taistellut yli miljoona sotilasta. Tuhotun kaluston määrä liikkuu marraskuussa 2024 jo kymmenissä tuhansissa panssarivaunuissa ja muissa raskaissa taisteluvälineissä. Ammuksia on käytetty massiivisesti, pelkästään tykistön ammuksia jo kymmeniä miljoonia. Henkilötappiot ovat laskettavissa jo sadoissa tuhansissa.

Vaikka sota on ollut monessa suhteessa varsin perinteinen, suorastaan vanhanaikainen, on siinä myös uusia elementtejä. Analogialta nimenomaan ensimmäiseen – ei toiseen – maailmansotaan ei voida välttyä. Sota alkoi suurilla kuvitelmilla nopeasta liikesodasta sekä modernein että vanhoin välinein ja keinoin. Sitten se juuttui ensin strategisen, operatiivisen ja taktisen osaamattomuuden ja virhearvioiden sekä myöhemmin ampumatarvike- ja henkilöstöpulan takia kuluttavaksi asemasodaksi mitättömien menestyksineen puolin ja toisin. Itärintamalta ei olekaan ollut kolmeen vuoteen paljoo uutta kerrottavaa.

Ensimmäisestä maailmansodasta tuo kaikuja myös uusien teknologioiden esiinmarssi. Toistasataa vuotta sitten uutta olivat moderni tykistö, konekivääri, lentokoneet, panssarivaunut, kemialliset aseet, radio- ja puhelin yhteydet sekä kehittynyt lääketiede. Nyt Ukrainassa nähdään ensimmäistä kertaa pitkän kantaman ohjusten ja droonien massamaista käyttöä, autonomisia asejärjestelmiä maalla, merellä ja ilmassa, siviili-informaatioteknologioiden hyödyntämistä sotilasoperaatioissa ja niin edelleen. Ukrainan sota tulee muokkaamaan merkittävästi sitä, miten armeijat varustellaan ja miten ne taistelevat tulevaisuudessa.

Mutta otetaanko siitä oikeita vai väriä oppeja? Ensimmäisestä maailmansodasta hävinnyt osapuoli oppi oikeita asioita, kun taas voittaja tuudittautui omahyväisenä ja kritiikittä omaan ylivertaisuuteensa. Teemmekö samoja virheitä? Aliarvioimmeko vastustajaamme? Heräämmekö uudelleen kasakan nauruun? Kenties kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden päästä. Venäjällä kun yleensä ei ole oltu niin tarkkoja kellojen suhteen, mutta aikaa heillä on.

OSA 1:
SOTA

1.

UKRAINA KATSOO LÄNTEEN

Kriisien ja sotien taustat kumpuavat usein historiasta. Niin tässäkin tapauksessa. Ukrainan ja Venäjän sodan taustat ulottuvat vuosisatojen päähän. Venäjä pyrkii myös aktiivisesti vääristämään historiaa omien vaatimustensa tukemiseksi. Tässä luvussa luomme katsauksen maiden välisen konfliktin historiaan.

Venäjä on viime vuosien propagandassaan pyrkinyt aktiivisesti kyseenalaistamaan Ukrainaa valtiona ja ukrainalaisia kansana. Putinin usein puheissaankin esittämä panslavistinen, isovenäläinen versio historiasta, jossa Venäjä on aina ollut slaavilaisten kansojen ainoa oikea kehto ja ukrainalaiset vain sen alajuonne, on kuitenkin täysin valheellinen.

Nykykäsityksen mukaan ilmeisesti taustaltaan itämerensuomalaista sukua ollut, nykyisen Ruotsin alueelta tulleita viikinkejä johtanut ruhtinas Rurik perusti Luoteis-Venäjällä sijaitsevan Novgorodin vuonna 862. Venäläiset itsekkin laskevat valtiollisen historiansa alkavan tuosta hetkestä. Alueen asutus muodostui tuolloin suomalaisista, slaavilaisista ja skandinavisista väestöryhmistä. Slaavilainen Nestorin kronikka nimitti ilmeisesti alkujaan nykyisen Ruotsin Roslagenista tulleita viikinkejä ja heidän liittolaisiaan *ruseiksi* tai valaliittolaista tarkoittaneen sanan *vareng* mukaan *varjageiksi*. Rurikia seurasi Novgorodin ruhtinaana vuonna 879 hänen sotapäällikkönsä Olavi, jonka nimi esiintyy slaavilaisessa kronikassa muodossa Oleg.

Vuonna 882 Olavi valtasi Kiovan ja julistautui sen suuriruhtinaaksi murhautettuaan ensin kaksi kaupunkia hallinnutta kilpailevaa varjagiruhthinasta. Viikingit sekoittuivat ajan kanssa paikalliseen väestöön, joka oli osin slaavilaista ja osin suomensukuista. Varjagien perustama valtiorakenne kuitenkin säilyi, ja alue laajeni. Kiovan Venäjäksi usein kutsuttu Rus olikin 11. ja 12. vuosisadalla Euroopan suurin valtio. Rus ei kuitenkaan ollut mikään vahva kansallisvaltio, vaan löyhä, eri kansojen tai pikemminkin alueiden ja ruhtinaskuntien muodostama valtioliitto. Tämä teki siitä heikon, ja Kiovan Venäjä hajosi sisäisiin kamppailuihin ja niiden mahdollistamaan mongolien invaasioon 13. vuosisadalla. Kun mongolit valtasivat Kiovan vuonna 1240, Rus hajosi.

Niin varjagien kuin sittemmin mongolienkin mielenkiinto alueeseen johtui erityisesti orjakaupasta. Orjien kysyntä oli aikakaudella suurta, joten orjat olivat merkittävä taloudellisen vaurauden lähde ja kauppakäynnin kohde. Slaavit olivat haluttuja orjia; etnisen ryhmän nimikin on monissa kielissä lähellä sanaa orja. Luonnollisesti alueella oli merkitystä myös viljelys- ja laidunmaana ja kauppareittinä sekä turkisten, humalan ja hunajan lähteenä.

Hajonneen Rusin tärkeimmät osat olivat nykyään Venäjään kuuluvat Moskovan suuriruhtinaskunnan ja Novgorodin alueet sekä pääosin nykyisen Ukrainan alueella sijainnut Galitsia-Volynia.

Galitsia-Volynia menestyi aluksi hyvin, mutta alkoi rappeutua 1300-luvun puolivälissä ja joutui muiden valtioiden haltuun. Lopulta kaikki nykyisen Ukrainan alueet pohjoisen Galitsia-Volyniasta Mustallemerelle ja Krimille jäivät mongolien ja Puolan kuningaskunnan sekä Liettuan suuriruhtinaskunnan hallintaan. Mongolivalta alkoi rappeutua 1400-luvulla Puola-Liettuan voimistuessa entisestään.

Puola-Liettua valtasi vuosisadan kuluessa suurimman osan nykyisen Ukrainan alueesta. Osa eteläistä Ukrainaa, Krim mukaan lukien, jäi kuitenkin edelleen islaminuskon omaksuneiden mongolien ja heidän seuraajiensa haltuun. Puola-Liettua ulottui eurooppalaisena suurvaltana Itämereltä Mustallemerelle. Se levitti samalla läntisen kirkon idemmäksi. Maantieteellisesti nykyistä Ukrainaa vastanneille alueille syntyi nyt uskonnollis-kulttuurinen risteämäalue, jossa läntinen roo-

malaiskatolinen ja itäinen kreikkalaiskatolinen kristikunta sekä islam kohtasivat toisensa.

Samaan aikaan myös Bysantin seuraajaksi ja kolmanneksi Roomaksi julistautunut Moskova alkoi voimistua aluetta aiemmin hallinneen kaanikunnan heikentyessä. Iivana Suuri laajensi suuriruhtinaskuntaansa ja valtasi muun muassa Novgorodin sammuttaen näin slaavilaisen idän merkittävimmän ja kehittyneimmän kaupunkitasavallan kukoistuksen. Samalla Moskova loi itse keksimänsä myytin Kiovasta Venäjän edeltäjänä ja Venäjän hallitsijan oikeudesta Ukrainaan. Iivana Julma vetosi myyttiin taistellessaan Novgorodia vastaan ja julistautuessaan Kiovan ruhtinaiden perilliseksi ja siten oikeutetuksi hallitsemaan Novgorodia.

Samaa väitettä venäläiset käyttävät nykyäänkin, vaikka aivan yhtä hullua olisi väittää Venäjän olevan osa Ukrainaa. Kumpikaan ei kuulu millään kummallisella historian determinatiolla kummallekaan sen enempää kuin alueet kuuluvat nykyruotsalaisille tai -suomalaisillekaan. Historia ei ole politiikkaa eikä nykytoimien oikeutusta varten, vaan menneen ymmärtämiseksi. Siitä ei Moskovassa piitata.

Moskova vapautui mongolivallasta lopullisesti vuonna 1480. Mongolien perintönä Venäjälle jäi heidän tuomansa brutaali ja ehdoton hierarkia kymmenysjärjestelmiseen. Iivana Suuren seuraajat laajensivat valtakuntaa itään ja pyrkivät valloituksiin myös lännessä. Iivana Julman pyrkimys laajentaa alueitaan länteen johti Venäjälle tappiolliseen Liivinmaan sotaan vuosina 1558–1583.

Liivinmaan sota ajoi Puolan kuningaskunnan ja Liettuan suuriruhtinaskunnan entistä syvempään valtioliittoon, johon kuuluivat myös Liettuan hallussa olleet Ukrainan ja Valko-Venäjän alueet. Liettuan alaisuudessa ”itäslaaveiksi” kutsutut ukrainalaiset saivat suuren autonomian, ja heidän käyttämänsä ruteenin kieli kehittyi. Suuri osa Ukrainan alueista siirtyi kuitenkin vuonna 1569 solmitussa Lublinin unio-nissa Puolan hallintaan.

Puolan hallitsemaa aluetta länsimaistettiin pakolla, ja paikallisten asukkaiden oikeuksia poljettiin. Puola toi alueelle paljon puolalaisia maanviljelijöitä. Nyky-Ukrainan länsiosat muuttuivat katolisiksi, kun taas itäosien ruteenit pysyivät ortodokseina tai paavin auktoriteetin hyväksyneen niin kutsutun uniaattikirkon jäsenenä.

Kasakkavaltio

Puolalaisten sortotoimet ajoivat ruteeneja yhä kauemmaksi itään. Siirtolaisia liittyi Dneprin itäpuolelle jo 1400-luvun lopulla muodostuneisiin sotilaallisiin kasakkayhteisöihin, jotka näin vahvistuivat. Kasakoiden vetovoimaa lisäsivät heidän tarjoamansa vapaudet ja sotilaallinen turva sortotoimia vastaan.

Kasakat vaikuttivat merkittävästi nykyisen Ukrainan muodostumiseen. Vapaista miehistä ja maaorjista koostuneiden kasakkayhteisöjen vahvistuessa ne alkoivat järjestäytyä paremmin. Sotilaallisesti vahvat ja osaavat kasakat suojasivat raja-alueita mongoleja seuranneiden tataarien hyökkäyksiltä. Puola hyödynsikin kasakoita taisteluissa tataareja, turkkilaisia ja venäläisiä vastaan.

Se pyrki kuitenkin myös rajoittamaan kasakoiden määrää ja vapauksia, mikä johti 1590-luvulta lähtien sarjaan kapinoita Puolan valtaa vastaan. Lopulta vahvistuneet kasakat aloittivat vuonna 1648 laajan kapinan puolalaisia vastaan ja muotoutui Ukrainan esivaltio, alkuaan Zaporozhen sotajoukkona tunnettu Kasakkahetmanaatti. Se sai nimensä johtajansa arvonimen *Hetman* (”hetmanni”) tai *ataman* (”atamaani”) mukaan. Sanan kantana on saksan kielen päällikköä – nykyään kapteenia – tarkoittava sana *Hauptmann*.

Saadakseen suojaa Puolaa vastaan Kasakkahetmanaatti teki vuonna 1654 liiton Venäjän kanssa. Venäläiset kuitenkin pettivät kasakat ja jakoivat hetmanaatin myöhemmin Puolan kanssa. Näin Venäjä liitti vuonna 1667 Dneprin itäpuoliset alueet valtansa alle. Valtaa vahvistettiin vuonna 1686 myös kirkollisin keinoin, kun Moskovan patriarkaatti alisti Kiovan metropoliitan johtoonsa.

Itsenäisyyttä tavoitellut Kasakkahetmanaatti yritti liittoa Venäjää vastaan sotineen Ruotsin kuningaskunnan kanssa vuonna 1708, kun ruotsalaiset tunkeutuivat nykyisen Ukrainan alueelle. Liitto epäonnistui Ruotsin Pultavassa vuonna 1709 kärsimän tappion takia. Venäjä pyrki rajoittamaan Kasakkahetmanaatin itsenäisyyttä voimakkaasti, ja lopulta se lakkautettiin vuonna 1764. Samalla maaorjuus levisi Puolasta Venäjän hallussa olleille alueille.

Puola hajosi vuonna 1772, ja maa jaettiin. Ukrainan läntisimmät osat, kuten Galitsia, joutuivat nyt Itävallan haltuun. Katariina Suuren aikana vuonna 1793 myös Dneprin länsipuoliset alueet liitettiin Venäjään. Kokonaan Venäjän alaisuuteen joutuneen Ukrainan alue jaettiin provinssihin ja liitettiin Venäjän hallintoon. Luonnonrikkaan Ukrainan teollistuminen alkoi 1800-luvun alussa, ja viljavan alueen maanviljelys kehittyi. Maaorjuus poistettiin kuitenkin vasta vuonna 1861.

Ukraina synty

Talouden ja yleisten olojen kehittymisen vaikutuksesta ukrainalainen kansallisuusaate alkoi nosta päätään 1840-luvulla. Ukrainan kielen ja kulttuurin merkitys sekä ukrainalaisen kansallisvaltion idea korosivat. Lukuisista vähemmistöistä koostunut keisarillinen Venäjä koki kuitenkin kaikki kansallisuusaatteet uhkiksi. Panslavismi, joka ajoi kaikkien Venäjän keisarikuntaan kuuluvien kansojen venäläistämistä, alkoi vaikuttaa Venäjällä vuosisadan puolivälin tienoilla. Venäjä rajoittikin panslavismin levitessä ukrainan kielen käyttöä ja opiskelua 1850- ja 1860-luvuilla. Esimerkiksi ukrainalaisen kirjallisuuden julkaiseminen kiellettiin vuonna 1863. Ukrainalaisia älykköjä pakeni venäläisten sortoa länteen, etenkin Itävalta-Unkarin hallitsemaan Galitsiaan.

Venäjä hävisi vuonna 1905 Kaukoidässä käydyn sodan Japania vastaan. Tappio nostatti Venäjällä levottomuuksia, jotka levisivät myös Ukrainan alueelle. Heikentynyt Venäjän keisarikunta joutui sallimaan ukrainan kielen käytön. Venäjä säilyi kuitenkin koulukielenä. Syntyi myös Ukrainan itsenäisyysliitto ajamaan itsenäisen Ukrainan asiaa.

Kun Venäjän keisari menetti kruununsa maaliskuun 1917 vallankumouksessa ja bolševikit myöhemmin samana vuonna kaappasivat vallan niin kutsutussa lokakuun vallankumouksessa, ukrainalaiset perustivat Ukrainan kansantasavallan, joka oli valtioliitossa Venäjän kanssa. Ukraina jatkoi samalla sotaa Itävalta-Unkaria ja Saksaa vastaan. Bolševikit kuitenkin puukottivat Ukrainaa selkään ja muodostivat kilpailevan Ukrainan neuvostotasavallan, jolloin Ukrainan kansantasavalta julistautui itsenäiseksi 22.1.1918.

MITÄ SOTA UKRAINASSA OPETTAA?

Tarkkanäköinen ja syväluotaava selvitys Ukrainassa vuodesta 2014 jatkuneen ja vuonna 2022 täysimittaiseksi laajenneen sodan syistä, luonteesta ja seurauksista.

Teos tarjoaa perusteellisen kuvauksen sodan lähtöasetelmistä ja osapuolten käytössä olevista resursseista. Sodan etenemistä seurataan tarkasti aina hyökkäyksen ensihetkestä sen nykyiseen, ensimmäistä maailmansotaa muistuttavaan kulutussodankäynnin vaiheeseen saakka.

Miksi Venäjä hyökkäsi? Miten sota on edennyt, mitä siitä voidaan Suomessa oppia ja kuinka se saadaan päättyämään? Selvää on se, että Venäjä on pysäytettävä Ukrainassa – tai se joudutaan pysäyttämään paljon suuremmin kustannuksin jossain Ukrainasta länteen.

PEKKA TOVERI on entinen pääesikunnan tiedustelupäällikkö, kenraalimajuri evp, entinen kansanedustaja ja nykyinen europarlamentaarikko. Hänen Ukrainan sotaa koskevat kansantajuiset, suorapuheiset ja asiantuntevat kommenttinsa ovat tuttuja kaikille suomalaista mediaa seuraaville.

JAAKKO PUUPERÄ on toiminut yli 25 vuotta sotilaallisen turvallisuuden ja kansainvälisen politiikan kommentaattorina, tietokirjailijana sekä asiantuntijatoimittajana. Hän on päätoimittanut aiemmin Suomen Sotilas -lehteä ja kansainvälistä Nordic Defence Review -julkaisua.

9 789528 501855

KL 32.5
ISBN 978-952-850-185-5

DOCENDO
www.docendo.fi

Kansikuva: Veikko Somerpuro
Kansi: Jarkko Lemetyinen